

Jan van Groningen

DONKERE DAGEN IN 'T VEENLAND

Naamloze Vennootschap W. D. Meinema - Delft

DONKERE DAGEN IN 'T VEENLAND

DONKERE DAGEN IN 'T VEENLAND

DOOR

JAN VAN GRONINGEN

GEÏLLUSTREERD DOOR JAN LUTZ

Vierde druk

NAAMLOZE VENNOOTSCHAP W. D. MEINEMA - DELFT

„Ze komt er aan!!“ (Zie blz. 25).

Nu zit Ate aan het brede viswater. Versholen tussen braam- en elzenstruiken zit hij, op zijn hurken, weggedoken als een rat in zijn hol. Zijn ogen loeren schichtig naar alle kanten, maar vergeten toch de dobber niet.

Die dikke kurk, met de witte schacht van een haneveer, drijft daar zo ijzig stil . . .

Als ze nu eens onder water schoot, helemaal onder . . . Hij ziet reeds het zilvergeflinker van de schubben, hij voelt die heerlijke zwaarte . . . de stok buigt er van. Een voorn of een karper, een reuzenkarper van twee pond, van één pond! Sjonge! Zijn hart begint nóg harder te bonzen! Toe! dobber, schiet eens naar de diepte!

Dáár blinkt het wit van de villa tussen de oude eiken . . . en dáár slingert een pad . . . In de gaten houden, dat pad en die witte plek. Er kan geen mens bij hem komen hier, of hij ziet hem naderen. En wie zou hem kunnen zien? 't Is zo veilig als wat!

En toch, en toch . . . Waarom bonst zijn hart zo hevig? Van het harde lopen natuurlijk. 't Is ook geen kleinigheid! Eerst moest hij van school naar huis, dat was een kwartiertje gaans, toen even bij moeder kijken, even dat zeggen voor de bedstee en toen direct het veen in. En dat is me een afstand! Zeker *drie* kwartier! Af en toe eens een eindje rennen, springen over twee sloten, daar word je warm van! Bij de dennen heeft hij een poosje stil gestaan, om op adem te komen en om de omgeving te verkennen. Je kon nooit weten, of er ook een man van de villa in de buurt was. In gebukte houding is hij toen het terrein van Beukenoord binnengedrongen . . . door kreupelhout en hoogop-

gaand geboomte, tot hij dit plekje vond, het mooiste plekje van de wereld om weg te kruipen. Hier vinden ze hem niet en hier is het brede viswater van Beukenoord, hier zitten de grote vissen!

Verboden terrein? Welnee, er stond immers geen bordje! Verderop wél, aan de zandweg, maar bij de dennen niet, daar is niet eens een pad. En als er geen bordje staat, mag je gerust doorlopen, ze maken je niks!

Dit water is breed. Links versmalt het zich tot een sloot, rechts wordt het steeds breder en mond het uit in de grote vijver.

Over die vijver zie je het witte huis, waar de oude professor met de lange baard woont. Die zal wel met zijn auto naar de stad zijn.

Maar als de boswachter hem nu eens gezien heeft . . . en als die man hem nu eens is nagelopen . . . Schichtig wendt Ate zijn hoofd om . . . Hoorde hij wat? 't Is maar een vogel, een vlaamse gaai of zo, daar, in die eik.

Je bent ook veel te gauw bang! 't Is hier zo veilig als 't maar kan! En een móói plekje!

Kijk, al die takken spiegelen zich in het stille water. Nu ruist de wind door de twijgen, een bruin eikeblad dwarrelt neer, vlak naast de dobber. Die dobber ligt zo stil. Waar zijn nu de vissen van Beukenoord? Ze zeggen dat de professor ze kweekt in zijn vijvers; later vangt hij ze weer. Maar waar zitten ze nu? Ate tilt voorzichtig de hengelstok omhoog . . . natuurlijk, het stukje wittebrood zit nóg aan de haak. Het is wel wat kleiner geworden: dat doet het water . . . Het duurt lang, té lang. Hij had evengoed bij het kanaal kunnen gaan zitten, vlak voor hun huisje, dat was heel wat gemakkelijker geweest. Daar vang je óók nooit wat. Verleden jaar nog wel, maar nu is het water te vuil, dat doet de aardappelmeelfabriek, een uurtje verderop. Die vuile fabriek! Het water ruikt vies en alle vissen gaan dood. En nu heeft moeder juist zo'n trek in een gebakken visje.

Arme moeder!

Er zitten dikke rimpels in Ate's voorhoofd als hij zo zit te staren en te piekeren. Voor moeder zit hij hier, voor háár alleen. Ze is zo ziek, zó ziek, dat ze bijna geen eten meer lust. Zó mager is ze en zó zwak! En het wordt nóg steeds erger. Vader kan wel zeggen: „Ze kan nog best weer beter worden,” of: „We zullen het beste blijven hopen!” Ate ziet wel, dat ze minder wordt, in plaats van beter. Vader praat maar zo om de kinderen. Maar hij is de oudste en eigenlijk geen kind meer, elf jaar al.

Als ze nu eens niét weer beter werd, als ze Nee, het is té erg, om daar aan te denken . . .

Dat kán niet, dat mág niet . . . Ze hebben allen de Here zó vurig gebeden, Vader en Ate en zelfs de dominee in de kerk . . . God hóórt het bidden toch . . . Ate zou hier, op dit plekje, nóg wel eens willen bidden . . . Achter een turfbult, in het veen, heeft hij het ook eens gedaan. God is overal . . . hier ook. En hier mag je niet ko . . . Stil toch, hij zit hier immers voor moeder . . . Ze lust niets meer en gisteravond zei ze: „Zo'n gebakken visje . . . zou 'k nog wel lusten . . .”

Toen heeft Ate zich stellig voorgenomen er een te vangen, al zou hij er uren voor moeten lopen. Vis is voedzaam en gezond, wie weet, misschien zou moeder er wat van opknappen . . .

Zou hij nu helemaal niet beet krijgen?

't Wordt zo laat en moeder weet niet eens waar hij is. Alleen Trijntje weet het, maar die vertelt het niet. 't Is een geheim.

Wat was dat? Bewoog de kurk? Gespannen kijkt hij toe . . . Nee, 't was zeker verbeelding.

Even ophalen . . . Ha, het brood is er af!

Tóch beet? Vlug een nieuw stukje aan de haak en dan opletten . . .

Er gebeurt niets . . . en Ate's ogen dwalen weer over het water, naar het pad, naar het witte huis. Wat

moet die meneer rijk zijn! Beukenoord is een schitterend landgoed en een karpertje meer of minder betekent niets.

Vissen mag je trouwens overal: in 't kanaal, de veenplassen, de sloten, in deze brede sloot ook. Je leest wel eens: *verboden viswater*, maar dat staat hier niet.

Ate gelooft nu al bijna, dat hij hier gerust wel vissen mag. Hij gaat staan en buigt de takken wat aan de kant. Dat geeft enig gedruis, maar wat hindert dat? Hij mag hier immers wel staan en vissen ook!

Het moet nu eens uit zijn met die bangheid, hoor!

In de verte blaft een hond. De professor zal ook wel honden hebben, jachthonden natuurlijk.

Ate schrikt even van het geluid boven zijn hoofd, veroorzaakt door een merel. Die snoept van de lijsterbessen.

„Pssst!”

Weg vliegt hij: tjiiep! tjiiep!

Op dat ogenblik komt er beweging in het water. Ate ziet het, terwijl hij nog zoekt naar de merel, daarboven. De dobber is weg! Ate bukt zich snel, grijpt de stok en . . . o, kerel nog es toe! wat zwaar! wat heerlijk zwaar! De stok buigt en kraakt . . . en daar verschijnt de dikke, blinkende . . .

Als een roofdier zijn prooi, zo grijpt Ate hem.

„Goeie!”

Dat roept hij, maar hij weet het zelf niet.

Wat een dikkerd! Wat een gladde kanjer!

O, moeder, nu krijg je een lekker hapje. Wat zullen ze ogen opzetten, vader en de kinderen!

Is 't een karper? Of een grote voorn?

Sjonge, wat is hij sterk! Maar Ate knijpt hem stijf vast. Spartel maar, zo hard je wilt, los kom je niet! Was die haak er nu maar uit . . .

Stil . . . wat is dat daar?

„Woef! Wau, woef!”

„Kastor, hierrr!” buldert een stem.

Vreselijk! Een hond . . . en dat vlakbij!

Ate maakt een zijsprong, rukt aan de vis, die nog vastzit aan het touw. Los dan toch, ding! Knap! Het touw breekt af. En Ate zet het op een lopen, de vis in zijn vuist geklemd . . . Links ziet hij een grote, bruine hond op hem af komen . . . en even verder nog heel eventjes de lange gestalte van de professor met de baard.

„Kastor, hierrr!” buldert een stem.

Ate rent rechtuit-rechtaan door de lage struiken. De hond blijft achter, dát is 't voornaamste. Op een

open plek waagt hij het even óm te zien. Daar is weer het blaffen van de hond, maar nu veel verderaf.

Gelukkig, hij wordt niet achtervolgd! Toch is het zaak op te schieten. Ginds zijn de dennen. Als hij daar maar eerst is, dan is het gevaar over, want achter de dennen begint het veen. En harder weer rent hij.

De vis kromt zijn gladde lijf, maar Ate's vingers houden hem als in een stalen klem.

2

Een droevige avond

Hoog op een hek staat hij uit te kijken naar het Zuiden, naar de donkere bossen van Beukenoord.

Er is geen levend wezen te bespeuren in deze onbewoonde wereld, geen kwade hond en geen boze professor. Eindeloos lijken ze zich uit te strekken, rietvelden, baggelpetten ¹⁾, moeraslanden met wilg en gagel.

Hij kan nu rustig het pad volgen naar huis en kalm nadenken over dit avontuurtje. De vis lijkt wel een karper; wat zal moeder smullen! Jammer dat de hengelstok bij de haastige vlucht is achtergebleven. De vis heeft de scherpe haak nog door zijn bovenkaak, die moet er eerst maar 's uit. Misschien kan hij de hengel bij gelegenheid terughalen. Er komt toch niemand op die plek. En anders is er aan die hengel ook weinig verloren, 't is maar 'n doodgewone bonenstok en daarvan heeft vader nog 'n hele hoop. Erg is 't verlies niet, hoor!

Hij heeft zijn doel bereikt: moeder krijgt een gebakken visje en dat is 't voornaamste.

Hij zal hem straks stilletjes schoonmaken, wat olie in de pan . . . en dan zal hij hem moeder presenteren op een bordje.

¹⁾ Uitgebaggerde veenplassen.

Jammer alleen maar, dat hij gestolen is . . .

Hij wil die vervelende gedachte wegduwen.

Gestolen? Als je een visje vangt in 't kanaal, is dat stelen? Nee, natuurlijk niet. Nu, dit is precies zo. Alleen, de sloot loopt in de vijver uit . . . 't Is een vis van de professor; in 't kanaal vang je zulke knapen niet.

Hij wil er niet meer aan denken.

Daar schiet hem een mooi idee te binnen.

Als moeder weer beter is, zal hij een vis vangen in 't kanaal en die weer laten zwemmen in de vijvers van Beukenoord.

Dan heeft de professor zijn vis terug.

Daar doemt het kleine huisje reeds op van achter het riet. 't Wordt schemerig. Nog vóór donker is hij thuis.

Moeder zal wel gevraagd hebben: „Waar is Ate toch?”

En ze weet niet, dat het lekkere hapje al vlakbij is. Er stijgt rook uit de schoorsteen. Ha! Vader heeft de kachel aangemaakt.

Nu gaan ze eten, lekkere gebakken aardappeltjes.

Op het graskampje achter het huis, loopt het schaap. En wie staat er bij het hekje? 't Is Trijntje.

Ze kijkt langs het pad. Daar komt die Ate eindelijk. Ze wenkt hem. Opschieten betekent dat.

Ate houdt de vis omhoog, dan weet ze het alvast.

Maar . . . Trijntje let niet op de vis. Ze roept iets: „Kom gauw Ate! Moeder is veel erger!”

Die woorden slaan alle vreugde kapot.

„Wát dan, zeg!”

Maar Trijntje schreit, zó erg is het.

En snikkend vertelt ze hem.

Moeder was zo stil geworden en zo wit. Ze had niets meer gezegd toen de kinderen haar riepen.

Gelukkig kwam vader juist thuis en mét hem kwam Andries van de bakker, met de fiets.

Die had de dokter gewaarschuwd.

En de dokter is er nóg.

Ze waren allen naar het keukentje gestuurd; moeder moest rust hebben, zei de dokter.

Toen had moeder toch weer gepraat. Ze had gevraagd waar Ate was.

„Hij komt zó . . .,” zei vader toen.

En nu mochten ze niet meer in de kamer komen.

Zo vertelt Trijntje.

Nu lopen ze door de achterdeur, over de koedeel . . . En het is Ate alsof er iets zwaars op hem is neergelooft. Versuft, verdoofd gaat hij naast zijn zusje. Hij weet niet, dat hij loopt, bijna . . .

In de keuken zijn Janneman en Greetje.

Ze kibbelen.

„Ate!” roept Greetje, „Jan heeft mijn prentje verscheurd!”

Maar Ate luistert niet, hij opent de deur naar het portaal en dan de kamerdeur . . . Daar staat de dokter voor de bedstee en vader staat naast hem. Ze praten zacht.

Vader wenkt: „Weg . . . weggaan!”

Ate doet een stap terug, hij heeft de vis nog in de hand.

Nu bedenkt vader zich:

„Kom maar even . . .”

De dokter gaat een weinig op zij.

Daar ligt moeder, zo wit, zo stil, de ogen gesloten . . . En de dokter houdt haar pols.

Plotseling beweegt de zieke zich. Ze opent de ogen, ziet door de kamer en zegt iets.

„Wat zeg je, moeder?” vraagt vader.

Ate staat nu vlak voor het bed, tussen de beide mannen.

't Is alsof een heel zwakke glimlach over het magere gelaat glijdt.

Herkent ze Ate en vader?

„Ate . . .” zegt ze zacht. „Ate . . . zul je altijd goed oppassen?”

„Ja moeder . . . ja . . .,” fluistert Ate.

Moeder sluit haar ogen opnieuw.

De dokter geeft met gebaren te kennen, dat Ate nu weg moet gaan, de zieke heeft rust nodig.

Ate gaat, zo vreemd te moede, zo in de war, 't lijkt alles een droom.

„O, kijk 's, wat een dikke vis!” roept de kleine Jan, een en al verbazing. Ate legt de vis op het aanrecht. De kleinen staan er bij en voelen met hun vingertjes aan de gladde schubben. Het beest ligt zo stil; zou het dood zijn? Hij heeft zijn ogen nog wijd open. Greetje tilt hem bij de staart omhoog. Janneman wil hem ook eens beet pakken.

„Bah! vies!” waarschuwt Trijntje.

Maar Ate sluipt naar de lege koestal.

Met angstige, open ogen staart hij in de duisternis en luistert. In de keuken praten de kinderen luid, maar daar vóór is het zo vreselijk stil . . .

„O, moedertje!” Ate kreunt en laat zich neerzakken op zijn knieën. God kan nog uitkomst geven, Hij is almachtig.

„Here Jezus, maak moeder toch weer beter, o, Here Jezus, laat haar toch niet doodgaan. Vergeef me, dat ik altijd zo verkeerd doe . . . dat ik die vis gestolen heb . . . Here Jezus, maak moeder weer beter.”

De dokter is weggegaan.

De kinderen zijn naar boven gebracht, naar de zolder, Ate ook. De kleinsten slapen al, ze weten niet meer, wat er op de wereld gebeurt . . . Ate slaapt niet, hoe zou hij het kunnen? Er zijn vreemde mannen en vrouwen in huis, ze lopen van de keuken naar de kamer en van de kamer naar de keuken.

Moeder is dood.

Het allerergste is gekomen.

En Ate voelt het niet.

Dat allerergste . . . nee, dat voelt hij niet.

't Lijkt alles zo onwerkelijk, als een bange droom.

Als allen vertrokken zijn wordt het stil.

Vader komt ook boven en zal naast Ate in het ledikant komen liggen.

Het kleine olielampje blijft branden.

Ate schreit.

Vader loopt langs de andere bedjes met het lampje in de hand. Hij doet het langzaam en zacht. Een paar keer duwt hij een dekentje tussen bed en planken, ze moeten geen kou vatten.

Als hij zich neerlegt, zegt hij zacht:

„We behoeven niet bedroefd te zijn, Ate, want moeder is nu in de hemel. Haar lijden is over, ze is in de heerlijkheid, jongen!”

Rustig en vast is vaders stem, maar in z'n ogen glinsteren de tranen.

Ate richt zich overeind op zijn elleboog en staart naar het lamplichtje . . .

Het is waar, moeder ligt daar niet meer in de bedstee . . . Nee, dat is moeder niet meer, het is niets anders dan het zwakke lichaam. Zij zelf, haar ziel, is opgevaren naar de hemel. Daar is het zo mooi, daar is ze bij de Here.

Maar waarom moest ze hen nú al verlaten, ze was nog zo jong!

En dan komen de tranen weer.

„En ze wou nog zo graag een gebakken visje!”

Dan komt vaders sterke arm om Ate heen en zacht schreiend valt hij in slaap.

De herfstwind waait roezemoezig om het kleine huisje in het veenland. Weemoedig ruist het dorre riet. Zilveren maanlicht overstraalt de eenzame wereld. Dan komen grote wolken als monsters . . ., ze doven het licht . . . het huisje dompelt weg in de grauwe donkerte.

Maar straks wint de maan het weer . . .
Sterren schijnen heel de nacht.
Zo waakt Gods liefde altijd, ook in donkere nachten,
over de arme, arme mensenwereld.

3

Het mooiste is er af

Een Zondag in October, schoon als een zomerdag.
„Is het vandaag zo mooi omdat het Zondag is?“
heeft Ate gevraagd.

„Misschien wel,“ was vaders antwoord. „Ik vind het ook opvallend, dat we al minstens vier Zondagen achtereen zulk schitterend weer hebben gehad.“

Hij, „*die wolken, lucht en winden wijst spoor en loop en baan,*“ schenkt ook het mooie weer.

Hij heeft droogte gegeven, waardoor de aardappels deugdzaam en lekker zijn geworden. Wolma behoeft er niet bij te kopen, de opbrengst van zijn eigen lapje land is voldoende.

De Here heeft er ook voor gezorgd, dat na moeders overlijden een flinke vrouw uit het dorp, Aaltje Boer, elke dag naar het veen is gekomen om de noodzakelijke werkzaamheden te verrichten.

Hij heeft het ook zó gemaakt, dat de smart van het scheiden is verzacht door de zekerheid, dat moeder nu dáár is, waar geen leed en droefheid wordt gevonden.

„*Die Hem vrezen, hebben geen gebrek.*“

Aan die woorden uit het Boek der Psalmen heeft Wolma deze dagen dikwijls moeten denken.

En zo wandelt de familie Wolma in de zonneschijn: vader, Ate en de vijfjarige Janneman voorop, Trijntje en Greetje achteraan, want Janneman heeft gezegd: „Mannen bij mannen en vrouwen bij vrouwen.“

Waar de reis naar toe gaat?

Jan meent het wel te weten:

„We gaan naar Aaltje, hè vader? Ik zie haar huisje al, kijk, daar, met dat rode dak.”

Aaltje heeft hem al dikwijls meegenomen naar haar eigen woninkje, als vader naar zijn werk was, bij de boer en de anderen naar school waren.

Maar de kleine vent vergist zich deze keer.

Vader heeft een ander plan.

„We gaan deze keer niet naar Aaltje, we gaan het dorp eens door, naar het kerkhof.”

„Waar we moeder gebracht hebben?” vraagt de kleine broer.

„Fijn!” Hij laat vaders hand los en vliegt naar de meisjes: „We gaan naar 't kerkhof, naar moeder!”

„Hij meent zeker, dat moeder daar nog is,” zegt Ate vertrouwelijk tegen vader.

Vader knikt en rookt zijn pijpje.

Daar ligt een turfschip.

De schippersfamilie zit in het gras, aan de dijk.

„Wat een mooi weertje, niet! 't Kon wel voorjaar wezen!” meent de schipper.

En verder wandelen ze, de dijk af, de brug over, het dorp door.

Voor een café staan een paar mannen.

Een auto snort voorbij en verder is het stil. Een echte Zondagsstilte heerst. Wandelen doet men hier niet. Ja, toch! Daar loopt iemand, 't is een heer. Trijntje heeft hem het eerst gezien en ze schrikt er bijna van, want het is haar nieuwe meester. Ze geeft Greetje een duw. „O meid, daar loopt de meester! Achter ons!”

Af en toe kijken ze om en gichelen wat.

Die meester stapt zo deftig. Heel anders dan de mensen van het dorp. Heel anders ook dan vader. Die loopt een beetje voorover en neemt lange, lange passen. Meester loopt recht als een kaars, hij draagt een lichte overjas en zwaait z'n gele wandelstok.

Vader Wolma heeft de wandelaar niet opgemerkt. Kalm loopt hij met zijn beide jongens verder.

Dáár zitten mensen voor het raam.

Ze nemen nieuwsgierig de voorbijgangers op.

Wolma voelt hun ogen op zich gericht.

Natuurlijk praten ze over hem.

„Daar gaat Wolma,” zullen ze wel zeggen. „Hij heeft zijn vrouw verloren, die stakker . . .”

Vervelend is dat, zo het middelpunt van de belangstelling te zijn. En Wolma is blij, als ze het kleine plantsoentje hebben bereikt, aan het eind van het dorp.

Tegenover het rozenperk, onder een rijtje sparren, staat een bank.

„Even rusten,” zegt vader en het hele gezelschap neemt plaats.

Eventjes later verschijnt de meester, hij wil ook wel even rusten. Dat kan. De bank is ruim genoeg. Hij groet en neemt plaats op een hoekje naast Greetje. De kinderen worden er stil van. Greetje wendt haar hoofd helemaal naar rechts, zo bleu is ze.

Janneman zit niet lang, hij klimt op de leuning en springt er pardoes af.

„Ga maar wat spelen,” zegt vader en tegen de meester: „Kinderen kunnen niet lang stil zitten.”

„Daarvoor zijn het ook kinderen,” meent meester.

Dan praten ze wat over het weer en over de mooie rozen, die tot diep in de herfst nog door bloeien.

Ate luistert stil naar het gesprek van de beide mannen.

De meester is nieuwsgierig.

Hij vraagt, waar ze wonen.

O, in dat huisje aan het kanaal, waar de veenderijen beginnen.

Ja, daar.

Nu, eenzaam lijkt het er wel, maar ook vredig; je krijgt niet spoedig ruzie met je bureu.

Wolma woont er best naar zijn zin, hij vindt het

alleen jammer, dat het pad 's winters zo nat en vuil kan zijn.

„Zijn al deze kinderen van u?”

„Ja meneer, ik heb er vier.”

„Zo . . . en allen gezond, dat is mooi. Ik zie graag zo'n stelletje kinderen in huis. Wij waren thuis met zijn zevenen. Gezellig, hoor!”

„Ja,” zegt vader, „ze zijn allen gezond, maar het mooiste is er af.”

De meester ziet Wolma eens aan.

Ate schrikt een beetje.

Wat bedoelt vader?

„Drie weken geleden hebben ze hun moeder verloren.”

„Och!” zegt meester deelnemend.

„Dat is erg!” laat hij er op volgen.

Dan blijft het even stil.

„Ze was al een poos sukkelend,” vervolgt vader. „We zagen het wel aankomen, maar zoiets komt altijd nog onverwacht.”

Weer valt er een stilte.

Maar de meester moet iets zeggen:

„En hebt u vrouwelijke hulp in de huishouding?”

„O ja, en beste hulp ook. Maar heel binnenkort krijg 'k een huishoudster.”

Ate luistert. Hij zou wel iets willen vragen, bijvoorbeeld: „Wist vader, dat moeder niet meer beter zou worden?” Maar er is geen gelegenheid voor.

„Je moeder verliezen is haast de zwaarste slag, die je treffen kan,” zegt de meester met ernstige stem.

„Ja . . . 't is een zware slag, maar we treuren niet als mensen, die geen hoop hebben.”

Vaders stem trilt een beetje als hij verder gaat: „Ze had een Borg voor haar ziel, meneer. Ze heeft een zwaar leven gehad, maar we weten dat ze nu verlost is van alle verdriet en dat mogen we haar niet misgunnen.”

Nu weet Ate, dat vader tranen in de ogen heeft. Doch hij durft er niet naar te zien. Op die vreselijke avond heeft hij vader zien schreien en later ook nog een keer waren zijn ogen vochtig.

Zó is vader veranderd.

„Ze had een Borg voor haar ziel.” Ate begrijpt dat wel: die Borg is de Here Jezus, die voor zondaren stierf, ook voor moeder.

En de meester begrijpt het ook; hij zegt:

„Het is heerlijk, als we die zekerheid mogen hebben. Mijn moeder is ook reeds in de hemel.”

Die man heeft het grote verdriet dus ook mee door-gemaakt; Ate is blij, dat hij het weet.

Nu wordt het tijd, de wandeling voort te zetten, ze nemen afscheid.

Na enkele minuten zijn ze bij de oude kerk, die grotendeels verscholen gaat achter een dichte beukenhaag en hoge linden. Om de kerk liggen de graven.

Eerbiedig gaan ze het ijzeren hek door en wandelen langs het zandpad. Ate kan op dit ogenblik niet begrijpen waarom hij 's avonds wel eens bang is geweest bij deze plek. Dat was toch erg onnozel!

Vader en zoon lezen hier en daar een naam, maken elkaar opmerkzaam op een bijzonder grafteken. De kleinen lopen vooruit. Ze kunnen moeders graf nog best vinden, 't is achter de kerk, vlak aan het pad. Ze doen, wie er het eerst is. Greetje wint het natuurlijk.

„Is moeder hier nu onder?” vraagt Jan.

„Nee jô, ze is immers in de hemel,” wijst Ate terecht.

Lang staan de drie jongsten hier niet. Ze bekijken de vreemde, zwarte figuren op een liggende grafsteen, springen er bovenop en dwalen dan wat rond, tussen al die eigenaardige stenen en hekken.

Alleen vader en Ate staan langer stil, vervuld van gedachten aan haar, wier stoffelijk overschot hier werd ter ruste gelegd.

„Hoe zou moeder daar nu liggen . . . ?”

„Hoe? . . . Och jongen, daaraan moet je niet denken, dat lichaam is maar stof, het keert tot de aarde weer . . . Moeder is in de heerlijkheid.”

Dat weet Ate en hij vindt zijn vraag gek.

„Zeg vader!”

„Toe maar jong!”

„Ik was eerst bang, dat moeder zoveel erger was, omdat ik die vis had gevangen . . ., ik mocht daar niet komen. Ik dacht: dat is de straf.”

„Och kom, geen sprake van hoor, prakkezeer daar niet langer over. Je deed wel verkeerd, maar we moeten onze zonden en ons leed niet steeds met elkaar in verband brengen.”

„En dan nóg wat vader . . . Ik heb 's avonds alleen tot de Here Jezus gebeden, zou dat wel goed zijn?

Want 't hielp toch niet hè!

Moet je niet tot God bidden?

Is dat niet beter?”

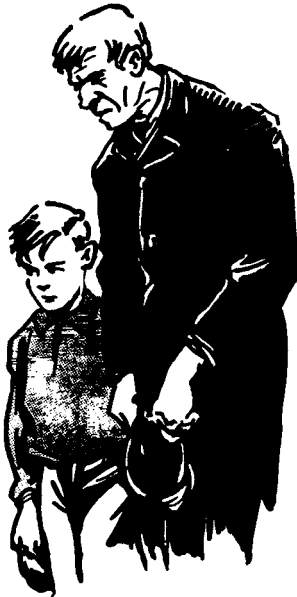
Wolma is verbaasd over deze vragen.

Waar zo'n jongen al niet over denkt!

„Welnee jongen, hoe kom je er bij! De Here Jezus is toch God! Je mag best tot de Here Jezus bidden.”

„Sommigen zeggen, dat Hij een gewoon mens was, hè!”

„Ja, precies! En laat je dát nu nooit wijs maken. Ik ben dom geboren en heb er maar een beetje bij geleerd, maar dit weet ik wel, dat de Here Jezus zelf God is. Dat is zo duidelijk als wát! Die blinde man, je weet wel, die riep:

Dan wandelen ze verder tussen de graven.

„Here, ontferm u mijner,” en toen heeft de Heiland hem genezen. En dat is nog maar één voorbeeld. De Bijbel is er vol van.

Of je de Here Jezus aanbidden mag! Geloof gerust, dat Hij je hoort, als je in nood tot Hem roept . . . Hij had moeder ook wel weer beter kunnen maken, maar Hij vond het beter, moeder tot zich te nemen in de hemel, dat is ook verreweg het beste, zie je. Dat moeten we geloven en daarin moeten we berusten. Eenmaal zullen we haar terugzien, jong.”

Dan wandelen ze verder tussen de graven en zoeken naar namen van bekenden.

Wat een eigenaardige opschriften.

„Rust zacht, lieve dode.”

Daar een versje, met:

„ . . . naar de onbekende overzij.”

Arme mensen, die zo hun lieve doden aan de aarde toebetrouwen . . . zo zónder hoop.

„Zalig zijn de doden die in de Here sterven.”

Dát is geloofs-taal!

Janneman komt aandragen met een armvol bruine herfstbladeren.

't Wordt tijd terug te keren, de zon staat al laag.

Ze gaan weer het hek door, de weg op, mannen bij mannen.

De meester is reeds lang thuis, hij staat voor het raam van zijn kamer en ziet het vijftal huiswaarts keren.

Trijntje en Greetje zien hem en wuiven.

Hij wuift terug en denkt aan die woorden:

„'t Mooiste is er af.”

Ja, het mooiste is er af, maar het zijn toch gelukkige mensen, die daar gaan, kinderen van de hemelse Vader.

Aaltje Boer heeft haar ontslag gekregen. En ze is er blij mee. Stel je voor, elke dag in een huishouding met vier kinderen en dan álles doen, de was inbegrepen, daar komt wat kijken! Nee, Aaltje heeft er geen spijt van, ze is zo jong niet meer. Als ze 't niet uit *medelijden* had gedaan, nou dan was ze daar nooit gekomen. Ate is dikwijls thuis gebleven van school, als Aaltje eens niet kon komen. Die jongen kan al heel wat doen! Nu is Aaltje er af. De huishoudster komt, een nicht van Jan Wolma. Bij het afscheid heeft Aaltje gezegd: „Als je in nood zit, Wolma, je weet me te vinden hé!” Zo is ze gegaan, dat beste mens.

En nu komt tante Aaf.

Zo moeten de kinderen haar noemen.

Wat het voor iemand is, die tante?

Ja . . . wie zal het zeggen. 't Is afwachten.

De kinderen hebben haar nimmer gezien.

Het gezin zit in gespannen verwachting.

Ze hebben het allen nog even druk gehad vanmorgen. De boel behoort keurig in orde te zijn als de gast komt.

Vader heeft zich geschoren en een net uitgaanspak aangetrokken. Trijntje en Greetje hebben de nieuwe haarstrik op, keurig in de plooi! Janneman draagt zijn beste pakje: zwart manchester broek met blauw truitje, alsof 't Zondag is.

Tante Aaf komt uit een deftige omgeving. Een jaar en vijf maanden heeft ze gediend bij een heer in de stad. Waarom ze daar zo onverwacht weg is geraakt, weet Wolma niet, maar dat ze nú net buiten betrekking was, is toch wel heel treffend.

Laat ze nu maar komen.

Vader zit langer dan gewoonlijk in de kamer en telkens ziet hij uit door het zuiderraam, of er ook iets aankomt.

In de kamer ziet alles er netjes uit.

Trijntje heeft het ronde tafeltje, in de hoek, nog eens gestoft en het mooie portret van moeder glad gepoetst. Op de schoorsteenmantel staat een portret van vader en moeder, van kort voor hun trouwen en aan de andere kant prijkt tante Riek, een échte tante.

De stoelen, met biezen zittingen, staan netjes op een rij langs de wand, precies zoals moeder het gewoon was. De koperen doofpot, de vazen op de linnenkast, vaders tabakspot, alles glimt en heeft zijn oude bekende plaatsje behouden. Als moeder op 't ogenblik binnenstapte, zou ze niets veranderd vinden. Zo wil vader het ook hebben, zo moet het blijven. Het laatste kalenderblaadje, dat moeder afscheurde, bewaart vader in de Bijbel. Het huis is nog vól herinneringen.

Hoe wordt het, tante Aaf? Kom je haast?

De koffie staat al een poosje klaar. Er moet nog maar eens een nieuw kooltje in 't komfoortje.

Ze zal wel trek hebben in een bakje, na de fietsrit. In de keuken staat een pan vol geschilde aardappelen en een pan vol heerlijke kippensoep. Aaltje heeft gisteren een stukje vlees gebraden. Ja, tante Aaf zal de eerste dag niet te klagen hebben.

Daar gilt Trijntjes schelle stem over het erf:

„Ze komt er aan!”

Vijf paar ogen speuren de weg af. Ja, daar komt ze. Het turfschip is ze reeds voorbij. Ze loopt naast de fiets. 't Pad is ook niet gemakkelijk voor iemand die mooie wegen gewend is. Trijntje loopt haar tegemoet om het hekje open te houden. Wat is ze deftig! Echt een dame! En wat groot en breed! Haar fiets fonkelt van nieuwhed.

„Goeie dag! . . . Goeie dag!” zegt ze.

„Hai, hè, hè!” en zuchtend laat ze zich met haar grote lichaam neerploffen op de gereedstaande stoel.

„Wat een reis, Jan! Jonge, wat woon je hier benauwd. Je had me ook wel 's een eindje kunnen afhalen, zeg!”

„Wolma geraakt wat in de war, hij kleurt.

„Ik wist niet precies wanneer je komen zou . . . en de wonerij hier valt wat mee hoor!” antwoordt hij, dan. „Je wist toch wel, dat we een eindje buiten het dorp wonen?”

„'t Dorp? 't Is me het dorp wel, zeg! Een boerengehuchtje. Ha, ha! Maar kom, ik zal mijn mantel eens uitdoen; waar is de kapstok?”

„Ja, die is er niet.

„Geen kapstok?”

„Nu, dan maar in de kast.

„Wolma zal 't wel even doen.

„Zo . . . en geef me nu eens een hand, jongelui!”

„Jan kruipt weg achter vaders rug.

„Ate geeft tante een hand.

„Jij lijkt op je vader, jong!” zegt ze.

„Dat klinkt niet onvriendelijk. Maar Ate schrikt, nu hij haar van zo nabij in 't gezicht ziet. Vlak naast haar neus zit een dikke, donkere wrat en wat lijken die ogen klein in het bolle gelaat. Hij gevoelt iets onprettigs en hij weet niet wat de oorzaak is.

„Jij bent Tine, dat weet ik al,” gaat ze verder.

„Wat vreemd is dat. Ze noemt Trijntje Tine. Dat doet niemand hier, zelfs meester op school niet.

„Ook Greetje en Jan krijgen een hand.

„Och Jan, zet mijn fiets even binnen, hij is nog nieuw, 'k ben er zuinig op!”

„Best, Wolma had hetzelfde al gedacht.

„Maar eerst een kop koffie.

„Koffie? Heb je geen thee?”

„Nee, Wolma dacht dat de theetijd nu voorbij was. Het loopt tegen boterhameten en dan is een kopje koffie zo lekker.

„Nee man, ik ben geen koffietoet, hoor! Een bakje thee is zo fijn, als je van de reis komt.”

Dat is jammer, erg jammer. Wolma gaat naar buiten om de fiets te stallen. Ate loopt hem na.

Een fijne kar! Samen bewonderen ze hem. Hij moet maar in de lege koeienstal, daar staat hij veilig.

Ate vindt de fiets heel wat mooier dan de tante. Maar dat zegt hij niet.

Zo, daar staat hij. Even een oud laken er over, voor het stof.

„Hoe kun je toch allemaal wonen in zo'n huisje!” verbaast Aaf zich, als allen weer binnen zijn.

„Er gaan veel makke schapen in een hok,” is Wolma's antwoord.

„En waar wou je me laten slapen?”

Vader wijst naar de bedsteedeurtjes.

„In die andere bedstee de meisjes en wij boven.”

„Hm . . . dat moet ook wennen!”

Alles moet wennen.

Daarover zijn ze het eens.

Vader drinkt een extra kopje, 't is toch jammer van die beste koffie. Tante pakt haar koffer uit. Van tussen de kleren komen drie reepjes voor de dag.

„Voor de kleinsten,” zegt tante.

En tegen Ate: „Jij bent er te groot voor, niet?”

„Ja, hoor!” zegt Ate dapper. En hij is dol op chocolade.

„En nu wat ruimte!” weert ze de nieuwsgierige kinderen af.

„Ga eens een poosje naar de keuken, jullie!” commandeert vader.

Ate gaat voorop. In de keuken worden de reepjes aangesproken. Lekkere melkchocola. Jan biedt Ate een stukje aan. Dan doen de meisjes het ook.

„Hou zelf maar,” bromt Ate.

Dan moet hij 't zélf weten, graag of niet!

En ze knabbelen maar!

„Ik vind haar leuk,” zegt Trijntje.

„Ik niet,” flapt Greet er uit. „Jij Ate?”

„Ikke? . . . Ik vind haar een . . . raar mirakel.”

Direct heeft hij spijt over zijn onbetamelijke woorden.

„Ik vind haar ook mirakel,” zegt de kleine Jan, met volle mond.

Straks mogen ze weer binnenkomen.

De petroleumlampen worden aangestoken, de grote hanglamp, in de kamer, en het kleine looplampje, voor de keuken.

Onder het eten wordt tante aardig, soms zelfs grappig. Ze aait Janneman over zijn bolletje. Toch wil de rechte stemming niet komen. 't Is alles nog te vreemd. Vader is ook wat stil, vindt Ate. De meisjes alleen schijnen het best naar de zin te hebben, ze lachen om tantes grapjes.

Ate gaat vroeg naar bed vanavond, maar de slaap wil niet komen. Als vader boven komt, ligt hij nog klaar wakker.

Ze fluisteren wat samen.

„Vindt vader haar aardig?”

„Reuze!”

„Nee, maar vader, in ernst, die ogen! en die wrat . . . Ze vindt het hier een armoedig boeltje, geloof ik . . .”

„Dat went wel, jong!”

„Ik wen nóóit aan haar!”

„Kom, kom! Denk er om hoor, nooit zoiets laten merken! Je moet aardig zijn en gehoorzaam!”

„Ik háár gehoorzaam?”

„Ja, natuurlijk! Dat weet je toch! Als moeder nog leefde zou je haar geen groter genoegen kunnen doen, dan gewillig en gehoorzaam te zijn. Doe je best en bezorg me niet nog meer ellende!”

„Ik wil mijn best doen.”

„Goed, dan komt alles in orde Welterusten hoor!”

„Welterusten vader!”

„Fijn jongens, met de boot! Hoeraaaa!”

De achterdeur barst open en Greetje stormt naar buiten.

„Ik ook mee, fijn!” Jannemans hoge stemmetje gilt de vreugde uit.

Dan komt Trijntje de deur uitwippen.

„Wacht even!” roept ze. „Niet in de boot, anders gebeuren er nog ongelukken! Pas op, Greet!”

En dan komt Ate.

Hij zegt ook iets. Maar het is brommen.

„Ze lijkt wel mal, dat mens! Allemaal mee, mars! Ik mag wel 's wat rust hebben!”

Somber staat zijn gezicht, als hij de vaarboom uit de loods neemt.

't Is bespottelijk! Ze worden er gewoon uitgejaagd. Dat zal vader nooit goedkeuren. En als moeder nog leefde, nou! Die was altijd zo bang voor het water.

Maar er is niets meer aan te doen. Die meiden vinden het nog mooi ook!

Ze zullen toch doen, wat hun oudste broer zegt.

't Is *zijn* werk. Ze mogen hem helpen, als ze goed oppassen en voorzichtig zijn.

Hè! Daar heb je het al! Jan houdt de rand van de boot vast en Trijn duwt af.

„Láát dat, kind! Moet Jan in 't water?”

Hoor! er wordt aan de achterdeur gerammeld.

Tante Aafs forse gestalte verschijnt in de opening.

„Om twaalf uur thuis, hoor!” gilt ze.

„Jaaa!” roept Trijntje.

„'k Heb immers geen horloge, mens!” bromt Ate.

't Is koud, maar zij voelen het niet. Een boottochtje met Ate, het veen in, om turven te halen, dat is veel

te mooi! 't Is iets geweldigs, iets dat nooit mocht.
En nu móét het, jongens!

„Ate, mag ik bomen?”

„Nee Ate, ikke!”

Ze kunnen roepen en schreeuwen zo hard ze willen,
Ate zal het alleen weten, 't is *zijn* werk.

Ate zal bomen en anders niemand.

Ze mogen zitten en meevaren, daarmee uit.

„Ga zitten en hou je koest, ik wil geen ongelukken.
Denk om die jongen, als hij er in valt, nou!”

En zo gaan ze dan. Jan op het voorste bankje, Greet
achter en Trijn in het midden.

Ate boomt de oude boot voorzichtig door de brede
sloot. Dit werk eist inspanning en oplettendheid.
't Geeft enige afleiding aan zijn gedachten, maar de
stemming blijft gedrukt. Er is zo veel, dat hij de laatste
dagen heeft te verwerken, zo veel onaangenaams te
verkroppen. Steeds duidelijker wordt het, dat deze
tante Aaf moeder niet vervangen kan, dat ze in alle
opzichten anders, mÍnder is. Neem nu dít: moeder
zou nooit haar vier kinderen in zulk koud November-
weer het veen insturen om baggerturf te halen. Ze zou
veel eerder zeggen: „Dat kan vader straks wel doen,
hoor, en dan kan Ate helpen.” Nu kun je zien, dat
tante Aaf niets voor hen voélt.

En wat is er in huis veel veranderd! Moeder onder-
hield alles met grote zorg en nauwlettendheid. Alles
glom. Ze werkte van de vroege morgen tot de late
avond, niets was haar te veel. Altijd stond ze voor je
klaar, midden in de nacht bracht ze Jan een beetje
water, als hij schreide, dat zijn mondje zo droog was.
Alles had zijn plaats en overal zag het er keurig uit,
in de kamer, in de keuken, in het achterhuis, op de
deel. Nu loopt vader soms met gaten in zijn sokken,
de stoelen staan in wanorde door elkaar. Als iemand iets
terecht wil zetten dan is het: „Blijf af, dat is *mijn* werk!”

En wat nog erger is? Moeder had een eigen kopje,

met mooie gouden letters: „Voor moeder”, gekregen op haar verjaardag. Vader had het boven in een kastje gezet, in zo'n heel stil ongebruikt hoekje, naast de grote tinnen koffiepote. En wat doet die brutale tante Aaf? Ze neemt dat kopje ijskoud in gebruik.

„Een allerliefst, handig kopje,” zei ze. „Jammer, dat het niet gebruikt wordt.”

„Dat mag niet!” zei Greetje toen.

„Dat mag niet? Nest! Nu krijg *jij* geen thee!”

En Greetje moest de hele middag in huis zitten.

En vader dan? Merkt die niets?

Vader zegt niets, hij is veel en véél te goed. Als Ate vader was, dan zou hij Aaf op haar nummer zetten! Nou en óf!

Vader heeft er wel verdriet van! O, hij kan zo stil zijn en zo echt droevig zien . . .

„Stil zitten, Jan!”

Ach, die kleine jongen is zo lastig op het water.

Ze varen door grote petten, bijna vol met riet en andere waterplanten.

Daar staan de turfhopen in de vorm van spitse kegels. Vaders turf. Daar moet de kookkachel mee gestookt worden en straks de kolomkachel in de kamer. Ate zal een flinke lading meenemen vandaag, de meisjes kunnen mooi meehelpen.

Dat willen ze ook wel, het is juist zulk leuk werk, menen ze.

Ate legt de boot vast aan een paaltje, dat vader voor dit doel in de grond heeft geslagen.

En dan begint het laden.

Ate draagt twintig baggers in één keer.

Jan heeft aan vijf genoeg, maar hij doet dapper mee. Straks gaat Ate in de boot aan het opstapelen, hij zal ze er zo mooi in zetten als de turfschippers het doen.

Na een poosje staken de meisjes het werk, ze hebben er genoeg van.

Goed, dan zal Ate het alleen doen.

Maar waar is Janneman?

Hij staat een eindje verderop, aan de waterkant.

„Wat doe je daar, Jan?”

„Vissen!”

„Nee hoor, hier komen, er zit geen vis, kom!”

„O nee, dacht je van niet? Ik hád er al haast eentje.”

Nu lachen de meisjes hem uit. Hij zwaait met een stok en zet de plaagsters na.

„Niet zo aan de kant van het water, hoor Jan!”
waarschuwt Ate.

Maar Jan luistert er niet naar. 't Is hier zo mooi, met z'n drieën rennen ze tussen de turfhoppen.

Ate werkt door. En het werk fleurt hem op.

Wat heeft hij ze netjes neergevlijd, net een stenen muurtje! Zó kun je een grote vracht in één keer vervoeren. Dat zal vader meevallen!

Jammer, dat het is gaan motregenen. De turf moet droog binnen gebracht. Opschieten dus!

Daar staat die Jan alweer bij 't water.

„Hier jongen, hier!” Ate grijpt hem bij de arm.

„Wil je verdrinken?”

„Au!”

„Vooruit dan!”

De meisjes springen in de boot en klauteren over de turven. Wat kan Ate dat netjes doen, ze zullen hem maar weer helpen.

„Zo is de stapel hoog genoeg,” meent Ate.

„Anders stort de boel nog in elkaar.”

Ze moeten naar huis, 't wordt zo nat. Hoe laat zou het zijn? Je kunt hier geen klok horen luiden en de zon zit verscholen achter een nat mistgordijn.

Ate rust even uit en ziet nu, hoe vuil zijn handen er uitzien. Hij zal ze thuis wel wassen. Voortmaken nu, anders is het weer brommen en pruttelen thuis.

Op de terugweg moeten de meisjes lopen, anders wordt de boot te zwaar. Alleen Jan mag varen. Hoog op de turfberg zit hij.

„Stil zitten hoor!” commandeert Ate. „Jij bent de kapitein!”

Maar de kapitein kan niet stilzitten.

Hij probeert de meisjes te gooien met brokjes turf.

Ate boomt heel voorzichtig verder en heeft de brede sloot reeds weer bereikt, als onverwacht de boot in botsing komt met een oude boomstronk, vlak aan de walkant.

Boemm! Wat een schok! Ate wankelt, grijpt zich vast aan de bostrand. Een rommelend geluid doet hem snel omzien . . . Een gil . . . en daar rolt de kleine Jan, met een deel van de lading, in het water. Ate springt overeind, struikelt over de baggers, reikt en grijpt, doch de drenkeling is te ver af.

Maar Ate is dapper. Tijd om na te denken is er niet. Hij laat zich neerglijden in het ijskoude water, tot zijn middel en grijpt zijn broertje bij een arm. De meisjes snellen toe.

Greetje huult en gilt. Trijntje springt in de boot en helpt de kleine broer in veiligheid.

Ate redt zich zelf wel.

Even later staat Jan druipend op de wal.

Hij huult. Het bruine veenwater drupt uit zijn kleren, uit zijn haren.

Ate schudt zich als een poedel.

Wat een schrik! Ate lacht, maar weet het zelf niet. Dat komt van de opwinding.

„Jongen, je had kunnen verdrinken . . . Naar huis en hard lopen, anders wordt hij ziek, vooruit jullie!”

De meisjes nemen hem bij de hand.

„O, die baggers!” schrikt Trijntje nog.

Ate ziet ze wel drijven. Wat jammer! En zijn mooie muurtje is helemaal ingestort.

„Weg, jullie! Ik kom wel! Harder!”

Dan rennen ze weg.

Bah! Wat een akelig gevoel, die natte kleren! Gauw naar huis, dat is 't beste.

Dan rennen ze weg.

En die turven? Ze opvissen? 't Is geen doen.

Laat ze maar drijven. Hij zal de rest vlug naar huis bomen en dan daar de storm maar afwachten. Natuurlijk zal het er stormen . . . En . . . 't is zijn eigen schuld. Hij had die boomknoest moeten zien. Dat komt er van, als je zo vlug wilt zijn.

Dicht bij huis komt Wolma zijn zoon tegemoet. Hij is terdege uit zijn humeur.

„Lummel! Waarom ben je niet voorzichtiger!”

Ate zwijgt, want hij hád immers nóg voorzichtiger kunnen zijn.

„Wat doé je met die jongen in de boot!”

„Ik moest hem meenemen!”

„Moést? Wie zei dat?”

„Tante Aaf!”

„En die jongen wou ook met alle geweld!”

„Nee hoor, eerst niet, maar zij wou het! Ze wou rust hebben, zei ze.”

„Zo . . . Wat? Ben jij ook nat?“

Dan vertelt Ate precies, hoe het gebeurd is.

„Ga dan vlug naar huis en verkleed je!“

Vader zorgt voor de boot.

In de keuken wordt Ate begroet door tante.

„Jouw schuld hè, vlegel!“

Zo raast ze.

Ate antwoordt niet. Met enige schrik ziet hij de natte voetprenten, die zijn kousen maken op de houten vloer.

Jan staat in een hoekje bij de kachel zacht te huilen.

„Jan moet met een kruik in bed, anders kan hij longontsteking krijgen,” dat is alles wat Ate zegt.

Onder boze bedreigingen van tante Aaf trekt hij zijn natte plunje uit en hangt ze over een stoel bij de kachel. Láát ze pruttelen. Jouw schuld, jawel, hij heeft schuld, maar *zij* heeft de grootste schuld: ze had Jan thuis moeten houden!

„Zit je daar een half uur te wachten met warm eten . . . en dat zou om twaalf uur thuis zijn!“

Eten? Ate heeft geen trek.

Als Wolma binnenkomt bromt tante Aaf nog.

Maar Wolma heeft er meer dan genoeg van.

„En nu zwijgt je daarover!“ zegt hij met harde stem.
„Ik wil er geen woord meer over horen.

Vanavond, als de kinderen slapen, dan praten we weer!“ Er is boosheid in die stem. Zelfs Aaf schrikt er van.

Maar Ate denkt: vader is tóch de baas. En dat troost hem.

6

De uitbarsting

Ate Wolma loopt op zijn eentje langs de modderweg. De mand met boodschappen is nogal zwaar. Af en toe

zet hij die neer op een droog plekje en dan ziet hij wat rond, naar het dorp en over de landen. Waarom zou hij zich haasten? Als vader nu thuis was! Maar die werkt nog, daar op de grote boerderij, tussen de hoge populieren.

Wat zou er in het grijze zakje zitten, dat de winkelier hem gaf? Even kijken. Acht kleine pepermunten. Ate steekt er eentje in z'n mond.

Lekker! Die andere zeven zijn voor thuis. Maar tante Aaf krijgt er niet van. Even tellen. Vier mensen. Dan kan hij er nog wel een paar van opeten. Ze zijn goed tegen de kou. Ze verwarmen je van binnen.

Bij dit hek gaat hij een poosje zitten, in de luwte van de dijk. Dáár ligt hun kleine huisje, daar is tante Aaf . . .

Ate heeft zich vele malen voorgenomen, om voortaan beter op te passen. Er moet vrede in huis zijn. Vader heeft al genoeg moeiten en zorgen. Dat hij zo'n groot gedeelte van het jaar uit moet gaan, om te werken bij de boer, is al zo prettig niet. Hij was liever thuis, maar zijn boerenbedrijfje is te klein voor hun gezin. De kinderen behoren tante Aaf te gehoorzamen, dat hebben ze vader beloofd. En Ate is de oudste, die behoort een goed voorbeeld te geven, die behoort tantes rechterhand te zijn, als vader weg is.

Maar even zovele malen is het Ate mislukt.

's Avonds neemt hij zich voor nooit weer een onvriendelijkheid te zullen zeggen, steeds gewillig alle karweitjes te zullen doen en geduldig onaangenaamheden te dragen, doch telkens weer verliest hij de strijd, schiet in het harnas, voor hij er aan denkt, en . . . de dag is weer bedorven. Zo gaat het steeds.

Nu heeft hij voor zichzelf vastgesteld, dat er met tante Aaf niets is aan te vangen, hij kán niet in vrede met haar leven.

Nog iets anders heeft hij vastgesteld en dat is het ergst: hij *haat* tante Aaf. En haten is zonde, een

grote zonde. Die zijn broeder haat is een doodslager. De Here Jezus wil, dat we zelfs onze vijand niet zullen haten.

Toch haat hij dat mens. O, hij zou haar álles willen doen. Als ze met haar grove handen al die dingen van moeder aanraakt, dan zou hij er met zijn vuisten op willen inslaan. Dat is de haat in hem.

En dat is zijn grote kwaad. Hoe kun je daarvan verlost worden? Is er een middel voor? Bidden.

Dat doet hij ook, maar het is alsof God zijn bidden niet hoort. Alles blijft bij het oude.

Tante Aaf blijft tante Aaf. En Ate blijft Ate.

Het is alles even triest en ellendig.

Met een ruk springt Ate overeind. Hij is koud geworden. Wie doet dat ook, zomaar in de koude buiten gaan zitten! Hij zou ziek kunnen worden. 't Zou ook niet erg zijn, al wérd hij ziek; er is toch niks aan . . .

Moeder . . . Wat zou moeder zeggen als ze op dit ogenblik hier was. Als ze hier nu liep, zo, met haar bonte schort voor . . . Ze ziet hem aan met haar lieve, trouwe ogen . . . de wind speelt met haar bruine haar . . . moeder, o, moeder!

Zijn ogen vullen zich met tranen.

Wat zou moeder zeggen?

„Je moet gehoorzaam zijn . . . en alles aan de Here overlaten.” Hij hóórt het haar zeggen.

Maar als ze nu eens álles, álles wist, dan zou ze misschien zeggen: „Dat rare mens! Ze zal van de kinderen afblijven. Vader moet haar weggagen.”

Ate huivert en neemt de mand weer op. Tante zal vragen: „Waar bleef je zo lang?” Gisteren was ze ook nog zo boos en 't was toch haar eigen schuld.

Ze kan geen mooie strik in het haarlint maken. 't Lijkt nergens op! Greetje haar rode lintje zat weer zo raar plat. Toen zei Greet: „Wil jij het even beter doen, Ate?” En toen deed hij het, zoals moeder het altijd gewoon was. 't Strikje stond toen zo mooi recht,

net een vlinder. Maar tante Aaf kreeg het gauw in de gaten.

„Wie heeft die strik veranderd?“ vroeg ze streng. Nu, dat had Ate gedaan, hè. Toen was ze de hele avond woedend. Goed, dat zijn ze nu wel van haar gewend. Ze is doorgaans boos.

Maar wat eergisteren gebeurde, raakte kant noch wal! Moeders portret stond op het kleine hoektafeltje. 't Stond er zo mooi, naast het vaasje. Vader wou dat zo houden. „Het is een ereplaats,“ zei hij. En nu komt dat mens met een portret van haar zuster, in verpleegsterscostuum. Dat moet op het tafeltje staan en ze zet moeders portret ijskoud op de schoorsteenmantel.

„Ik heb hier nog geen foto's van mijn familie,“ zei ze.

Een ongehoord brutaal stukje.

Net zoiets als met moeders mooie kopje. Maar dat is toch goed afgelopen. Ze heeft er net drie keer uit gedronken. Toen was 't uit. Vaders geduld was op. Toen de kinderen, behalve Ate, reeds sliepen, zei vader met nadruk:

„Zeg Aaf, dat kopje van Cornelia moet je niet meer gebruiken.“

Tante zette grote ogen op. Zo kon Wolma dus ook praten! Die toon duldde geen tegenspraak.

„Ja, zie je, zo'n kopje is een aandenken, daar hecht je aan... we zijn er blij mee... en als het eens brak!“

„Goed,“ zei Aaf toen kortaf. „Ik heb er niet zo bij stil gestaan. 't Is zo'n leuk model hè! Maar, dan neem ik een ander. Had het maar eerder gezegd.“

Nu staat het weer boven in de kast, naast de tinnen koffiepote.

Later zei vader: „Ze kan zo lomp wezen, zo ongevoelig, Ate, maar ze meent het zo kwaad niet.“

Het geval met dat portret bewijst ook al weer hoe weinig gevoel ze heeft. Waarom moet die verpleegster

juist op 't tafeltje en moeder op de schoorsteenmantel?

Vader laat dat misschien lopen.

Maar Ate heeft de portretten verwisseld! Wat dacht je! Zij is niet de baas. Dat mag ze wel eens gevoelen. Vanmorgen had ze niets gemerkt. Nú weet ze het natuurlijk. Ze is kwaad en heeft reeds gevraagd:

„Wie heeft dát gedaan?”

Niemand weet het.

Nu nadert Ate hun huisje.

De kinderen spelen buiten. Al regent het keistenen, dan spelen ze nóg buiten, ze worden er doodgewoon uitgejaagd. Net als toen, met de turfboot. Dat ongeluk met Jan is nog best afgelopen.

„Waar is Greetje?” vraagt Ate, als Janneman hem huppelend tegemoet komt.

„Greetje zit in de kast,” vertelt de kleine broer.

„Ze heeft het kippenhok opengelaten.”

Ate ziet Trijntje eens aan.

„Ja,” bevestigt deze. „En nu zijn de kippen met hun vuile poten over het witte linnen gelopen. Alles vuil, man! Ze was gloeiend! Maar ik vind het toch gemeen, ze sloeg Greet aldoor om 't hoofd!”

Ate mompelt lelijke woorden, als hij naar binnen gaat.

Tante Aaf zit in vaders stoel, haar benen rusten op een andere stoel en ze leest de krant.

„Zo, ben je daar eindelijk? Waar is de mand?”

„In de keuken.”

Ate ziet onmiddellijk de verpleegster op het tafeltje. Van achter de kastdeur komen snikgeluiden. Een groot medelijden komt in Ate naar boven. Zonder zich te bedenken, grijpt hij de knop en opent de deur . . . even ziet hij Greetjes roodgeschreide ogen . . . Eventjes, want dan gebeurt er iets. Tante Aaf is opgesprongen.

„Der in, zeg ik! . . . En jij der uit!”

Ate voelt een heftige klap tegen zijn hoofd en de kastdeur vliegt dicht.

... en ze leest de krant.

Beduusd van die geweldige oorvijs, doet hij een paar passen achteruit.

Dan staat hij stil en weet niet meer wat hij zegt of doet.

„Sla me nóg eens als je durft!”

Hij schreeuwt het uit, zijn handen ballen zich tot vuisten.

Nog eens komt de grote vrouw op hem af en een tweede, een derde klap treft zijn hoofd. Ate struikelt en valt, vliegt overeind, grijpt een stoel...

De kamerdeur is opengegaan. Daar staat vader, groot en breed in de opening. Hij hoort de woedende stemmen, hij ziet nog juist hoe Ate de stoel omhoog slingert...

Dan schiet hij toe.

„Stil jij!”

De stoel daalt neer.

„Nooit!” schreeuwt Ate. „Ik zal haar verm...”

„Stil, zeg ik je!”

Een flinke klap van vaders harde hand doet hem ineenkrimpen.

„Er uit, brutale lummel! Er uit! Ik zal je leren! Daar!”

Een klap, een duw, een schop en Ate is reeds door de deur . . .

„Wrattetekop!” roept hij nog, huilend.

Woest en wanhopig klinkt zijn schelden.

Even later wordt de achterdeur met een harde smak dichtgegooid.

7

De vlucht

De wilde herfstwind jaagt over de veenlanden.

Het piept en knapt en ritselt in de golvende rietvelden. De laatste bladeren worden afgerukt en verdrinken in het klotsende, zwarte water.

Ate merkt het niet.

Hij haast zich voort langs het moeilijke pad, tussen de baggerpetten en hij komt nooit terug. Nee, nooit! Nog eens balt hij zijn vuist tegen het huisje, daar in de schemer aan de dijk, waar zij is, die hij haat.

Gestompt en geslagen, getrapt, er uitgeranseld is hij door zijn eigen vader.

Vader is het met haar eens.

Beiden zijn nu tegen hem.

Nog gloeit zijn wang en brandt zijn oor van die harde klappen.

O, hij had haar moeten aanvliegen, haar krabben in die gemene tronie!

Niemand, niemand is daar nu, die iets om hem geeft, behalve Greet misschien.

't Kan hem niets meer schelen ook!

't Is nu voorbij. Wég gaat hij, voorgoed!

De wijde, woeste wereld in. Het water in desnoods!

Als hij zich nu eens verdronk!

Hu! Nee, dat vreselijke water van de petten, zo zwart en zo diep! Hij rilt ervan.

Nee, niet aan denken . . . dat is te erg, dat mág niet . . .

Maar terugkeren doet hij óók niet, nooit!

Lopen zal hij, aldoor lopen, verder en verder van huis, tot aan het eind van de wereld en nóóit keert hij terug.

Wind en motregen doen hem huiveren.

De grond is nat en modderig. Soms zit een van zijn klompen vastgezogen . . .

Verder, verder! Eer hem iemand achterhaalt. Ze zullen hem niet vinden . . .

Ha, straks lopen ze te zoeken, ze worden ongerust, ze lopen rond het huis, ze turen in de mist, ze roepen! Goed zo, dat is verdiend. Het wordt nacht, hun onrust neemt toe . . . en dan vinden ze hem misschien eenmaal ergens, uitgeput, halfdood bij zo'n turfhoop . . .

Ja, dat is goed, die onrust, die angst om hem, die weggeranseld werd . . .

Hoe verder hij komt, hoe kalmer hij wordt. Zijn wilde woede maakt plaats voor kalmer nadenken. De donkere bossen van Beukenoord doemen op uit de avondschemering. Hier liep hij voor het laatst, toen hij voor moeder was gaan vissen, toen hij betrapt werd en vluchten moest.

Wat nu? Onwillekeurig begint hij langzamer te lopen. Hier eindigt het veen, achter die bossen is de bewoonde wereld.

Ja, wat nu? 't Wordt donker. Er is geen plaats om veilig weg te schuilen, hier. Geen droog plekje, geen beschutting tegen de nachtkou.

Ate staat stil, luisterend. Nu zoeken ze hem, nu roepen ze. Zou hij hun stemmen kunnen horen? Nee, 't is doodstil. Hij is hier geheel alleen en de wereld is onherbergzaam.

Een gevoel van verlatenheid overvalt hem.

Het veenland is zo wijd en zo troosteloos: dor riet, dat niets kan dan ruisen, donkere plassen met onbekende diepten, naakte struiken, dode bladeren, nevels en kou.

Het veen is troosteloos.

Alleen, daar boven is de oneindige hemelruimte, waar nu ergens de sterren zijn. Als er nog iets is dat spreken kan tot Ate, dan zijn het de sterren; Gods sterren en de hemel achter die sterren, waar God woont, waar moeder is. Zou ze hem zien? Nee, nee, moeder ziet hem niet, ze zou er verdriet van hebben . . . en dat kán niet, in de hemel is geen verdriet. Maar God ziet hem. O, Zijn heilige ogen dringen door de nevels, ze zien alles, zijn leed en ook zijn zonden.

Rrroetsss!

Er schiet iets door de droge ruigte, een haas mischien. Ate schrikt er van en loopt weer verder. Hier staan de dennen, hier begint Beukenoord. Als hij nu zo doorloopt wordt het geboomte steeds dichtter en donkerder. De zachte mosbodem zal beter rustplaats bieden dan de natte veengrond, maar zelfs in het dichtst van de sparren, is geen geschikt plekje om de nacht door te brengen. Dan schiet hem te binnen dat hier ergens een hut moet staan . . . Hij heeft haar enkele malen gezien, een oud, wrak houten gebouwtje met een groen bemost dak.

Hij gaat zoeken. Lang loopt hij rond, volgt tenslotte een vrij breed pad, dat naar het huis moet voeren . . . Ergens links moet de vijver zijn. Zal hij nog terugkeren? De honden mochten eens aanslaan. Nee, volhouden, niet terug. Aan morgen en overmorgen wil hij niet denken. Maar terugkeren en zich laten uitlachen door tante Aaf, nee hoor! Dat gezicht wil hij nooit terugzien.

Ha, daar is de hut op een open ruimte. Hij kan ze nog goed zien, in 't bos was 't veel donkerder. De deur

staat op een kier. Zou er iets in zijn? Voorzichtig duwt Ate de deur open en gaat tastend door de kleine ruimte. Aan de ene wand bevinden zich een paar planken om iets op te leggen, achterin staat een pak stro, dat is alles. Had hij nu maar een zaklantaren, 't is wat griezelig in die onbekende donkerte. Toch besluit hij hier voor- eerst te blijven.

De deur moet dicht en, als het kan, vast. Hij kan de klink met touw vastbinden en dan het stropak er voor. Maar het is nog veel te vroeg om te gaan slapen. Hij zou nog een heel eind kunnen lopen. Hij zal zich eerst een slaappleats in orde maken, in een hoek, achteraan. Daarvoor kan het stro dienen. Ate trekt wat stro los en legt het op de grond. Er blaft een hond. Gauw de deur sluiten! Hij heeft een eindje touw in de zak. Tastend langs de deur vindt hij tot zijn verrassing een grendel. Zo, die hond kan hier niet komen. Nu het stropak er nog voor geplaatst. Ate beeft als hij dit alles doet. Hij is bang, want hij weet, dat hij op de verkeerde weg is. Dit is de weg van vader af, van moeder af, van God af.

Onrust en bangheid vervullen zijn hart. Wat zal er van dit alles komen? Hij wenste thuis te zijn. Was het nu zó erg zich te schikken in de aanwezigheid van tante Aaf? Had hij nog niet dapperder kunnen vechten tegen het kwaad, tegen zijn haat? Dit kán nooit goed zijn. Als moeder het wist, ze zou het zeker afkeuren.

Naar huis terug . . . naar huis terug. Vraag vergiffenis . . . wees vaders dappere helper, waak voor je zusjes, je kleine broertje . . . Lafaard!

Op het stropak zit hij, af en toe angstig luisterend als hij gerucht meent te horen. Koud en hongerig, bang en ellendig zit hij hier.

„Here, help mij!” Als een kreet ontsnapt het aan zijn mond. „O Here, vergeef mij, red mij! Moeder”

Plotseling schrikt hij hevig. Er loopt iemand bij de hut. Even zit hij met wijd-open angst-ogen . . . Het geluid nadert. Er wordt gepraat.

„Nu, goede avond Geert, welterusten!”

„Welterusten, meneer!”

Zware mannenstemmen, duidelijk verstaanbaar. Eén verwijdert zich. En de andere? Er wordt aan de deur gemorreld. Ate springt overeind en kruipt in de verste hoek.

„Wat is dát nu” pruttelt een bromstem.

„Hoe komt die deur zo vast!”

Ate houdt zijn adem in.

De man daarbuiten duwt, trekt, rukt uit alle macht.

„Is daar iemand? Dan vlug openen!”

Dan vermant Ate zich en schuift de grendel weg . . .
De deur vliegt open en hij staat oogknippend in de lichtstraal van een zaklantaren.

8

Op Beukenoord

„Meneer!”

De professor, die juist zijn villa wou binnengaan, keert zich om.

In het gele licht van een lantaarn, die in de gang hangt, ziet hij de forse gestalte van Geert, de knecht en daar naast een kleine, bleke jongen.

„Er zat een jongen in de hut, meneer!”

„Wat? Een jongen?”

„Ja, meneer, hij wou er de nacht doorbrengen, zegt ie.”

De professor wenkt met zijn hoofd.

„Vooruit!” bromt Geert. „Vertel nu op!”

Ate krijgt een duw en staat dan in het volle licht.

„Wat moet jij hier?” vraagt de professor streng en zijn stem is zwaar.

„Ik ben weggelopen, meneer en wou in de hut slapen.” Ate zegt het kalm, hij is niet van plan iets achter te houden, alles mogen ze weten, ook dat van de

... de knecht, en daarnaast een kleine, bleke jongen.

gestolen vis . . . Hij heeft zich overgegeven en zal alles, alles opbiechten.

„Wie ben je en waar woon je?”

„Ate Wolma, meneer.”

„Die Wolma woont helemaal achter het veen, u weet wel, in dat kleine huisje, aan 't kanaal,” komt Geert tussenbeide.

„En wat moest je in die hut?”

„Slapen meneer, ik ben weggelopen van huis.”

Ate kan zijn tranen niet goed de baas.

„Waarom?”

„Ikke . . .”

„Wou je wat uithalen soms?”

„Nee meneer!”

Ate ziet de professor vast in de ogen.

„Laat hem er in, Geert. Je kunt de boel wel sluiten, ik wil met hem praten. Kom mee!”

In een kleine kamer zit Ate tegenover de oude geleerde. Een vrouw heeft een petroleumlamp aangestoken. De professor, die op de jacht is geweest, draagt nog een mooi jagerspak. Zijn hoed met veertje ligt op de tafel. Ate kan zijn gezicht nu pas goed zien: sneeuwwit haar, een grijze baard en twee grijze ogen, die hem ernstig, maar niet onvriendelijk aankijken.

„Wat deed je in de hut?”

„Ik wou slapen, meneer!”

De oude glimlacht.

„Zo, zo . . . Heb je mij wel eens eerder gezien?”

Ate bloost.

„Jawel, meneer . . . eh . . . In een auto, een grijze . . .”

„Dat klopt . . . En nóg wel eens? Bedenk je goed en spreek niets dan de waarheid!”

Doordringend ziet de man hem aan, maar Ate slaat zijn ogen niet neer.

„Ja, meneer, ik heb eens in uw sloot een vis gevangen en toen ben 'k hard weggelopen.”

Het is alsof de professor weer veel vriendelijker wordt.

Maar bij Ate komen de waterlanders te voorschijn. Hij wrijft met de roodbonte zakdoek in zijn ogen en gaat dan snikkend verder:

„Het spijt me, meneer . . . dat 'k het gedaan heb . . . het was verkeerd van me . . . maar . . .”

„Zo . . . en huil je nu, omdat je bang bent?”

„Nee meneer, nee . . . ik dacht aan mijn moeder, die is dood!”

Spreekt die jongen de waarheid of zijn die tranen en die woorden niets dan uitvluchten?

De professor twijfelt nog.

Maar Ate moet hem alles vertellen en dan verdwijnt de twijfel.

Het wordt een lang verhaal, van de vispartij op verboden terrein tot de uitbarsting van vanmiddag.

De professor luistert geduldig. Af en toe knikt hij Ate begrijpend toe en mompelt zacht: „Toe maar . . . vertel verder . . .”

„Je hebt een beste moeder gehad, jongen!” meent de man aan 't eind van Ate's verhaal. „Een bijzonder beste, geloof ik . . . En je hebt je woord niet helemaal gehouden, is het wel? Je zou immers goed oppassen? En nu loop je weg en je laat allen in grote ongerustheid zitten. Dat is een slecht ding, kerel! Je moeder doe je er verdriet mee en . . .”

De professor aarzelt, want Ate schudt ontkennend.

„Wat wou je zeggen?”

„Mijn moeder hééft geen verdriet, meneer!”

„Oh . . . juist . . . ze is in de hemel, zei je, hè. Ja, als dát zo is . . . Maar . . . hoé weet je dat?”

Ate denkt, dat deze man niet Christelijk is, anders wíst hij dat toch wel. Geleerd en knap maar . . . dit weet hij niet.

„Moeder was vroom . . . Zo . . . Ze had . . .”

Ate overweegt. Hoe moet hij dat zeggen? Vader zei laatst . . . já, juist, zó:

„Ze had een Borg voor haar ziel!”

„Wát? Een borg?”

Ate schrikt . . . Heeft hij iets gekzegd?

„Ja, meneer, dat is de Here Jezus, die stierf immers aan het kruis, Díe is de Borg!”

„O . . . ja . . . ja . . . juist, ja . . . goed . . .”

Er wordt gelopen op de gang. De professor luistert, kijkt op zijn horloge . . .

„Maar . . . nu, ik ben niet meer boos op je hoor, om die vis niet, zie je, ik snap dat wel. Het was niet goed van je, maar omdat het voor je moeder was . . .

Daar doen we een streep door . . .

Maar je moet naar huis, is 't niet?"

„Ja, meneer.”

Ate weet ineens, dat hij nu naar huis moet.

Onder het gesprek is zijn besluit vast komen te staan.

Naar huis en doen wat vader zegt.

Straf en schande dragen en alles wat er nog meer gebeuren mag. God vragen om vergiffenis, vader en tante Aaf . . . Tante Aaf óók vragen om vergeving? Dat is zwaar, maar 't moét. En dan vader weer helpen, samen dragen de moeiten en zorgen. Strijden tegen boosheid en drift. Geduldig dragen wat God zendt en doen wat Hij wil.

„Dapper vechten,” zegt de professor.

„Mijn knecht zal je op de fiets naar huis brengen en wat zal je vader blij zijn, als hij je terugziet!”

9

Een straal van hoop

Wolma rijdt met de pulpwagen.

Hij rijdt van het schip naar de boerderij en van de boerderij naar het schip, een hele middag lang.

De schipper en zijn knecht houden van een praatje en een grapje. Maar die Wolma is zo'n stijve vent, vinden ze, daar kan geen lachje af.

Wolma heeft wel iets anders te doen, dan onzin te verkopen. De zorg is te lezen op zijn verweerd gelaat. De zorg is te zien in al zijn bewegingen.

Links ligt zijn huisje in de grijze herfstnevels.

Daar is de zon ondergegaan.

De zorg en het verdriet heersen er.

Nu die jongen weer, zo'n ondeugende, brutale raker! En och, wat is het anders een best kereltje.

Die zet me daar het halve dorp op stelten door er stilletjes uit te piepen en wordt me daar terugge-

bracht door een knecht van Beukenoord, op de fiets.

Wat een onrust, wat een spanning!

Tante Aaf was meer boos dan ongerust geweest.

Toen Wolma om 9 uur, na lang zoeken en roepen, terugkeerde en er nog nergens een spootje van Ate te vinden was, begon ook bij Aaf de ongerustheid op te komen. Ze liep twee malen om het huis en stond rillend stil bij het donkere kanaal.

„Je hebt ook nooit een goed woord voor de jongen over gehad,” verweet Wolma haar. „De liefde kan niet van één kant komen.”

„Ik heb naar mijn beste weten gehandeld,” wierp ze zacht tegen.

„De jongen heeft een goed hart, je moet proberen hem te begrijpen. Vergeet ook niet, dat hij zijn moeder heeft verloren!”

„’t Is misschien beter dat ’k naar een betrekking uitzie, waar geen kinderen zijn.”

Even later kwam het verloren schaap.

Achter op een fiets nog wel.

Stil en bleek, geheel verkleumd, zat hij daar zo kleintjes op de stoel, dat niemand moed had hem te beknorren.

En toen hij goed en wel onder de dekens lag, heeft Wolma nog een hartig woordje met zijn huishoudster gesproken.

Het sein van een auto, vlakbij, doet Wolma opschrikken uit zijn gepeins. Vlug trekt hij het paard naar rechts, om een aanrijding te voorkomen. Je zou een ongeluk krijgen met dat gepieker! Maar wat doe je er tegen? Je gedachten zijn er telkens weer mee bezig. Een week geleden kwam er een brief van tante Riek, een zuster van z’n overleden vrouw. Ze schreef, dat de oude heer, bij wie ze reeds tien jaren woonde, gestorven was. Aan die brief moet Wolma telkens denken. Als Riek nu eens komen kon en als ze wou . . . Die zusters hadden toch altijd zo veel van elkaar gehouden. En ze

geleken op elkaar als twee druppels water. Och, als ze eens wist, hoe de toestand hier is, misschien kwam ze over, om te helpen. Dán was alle leed geleden. Als dát eens mocht gebeuren! 't Lijkt Wolma haast té mooi!

Als hij haar eens schreef! Je kunt nooit weten!

Aaf moet er eerst buiten blijven. En ongemerkt een brief schrijven is moeilijk. Was er maar iemand, die voor hem schrijven kon. Briefschrijven is zulk lastig werk. 't Is een spul!

Nu rijdt Wolma, voor de zoveelste keer, het erf op. De boerin staat buiten. 't Is ook reeds laat.

„Wolma! Jan kan het verder wel doen, hoor, kom je even om een kop koffie?”

Graag, natuurlijk. Wolma gaat altijd vroeg naar huis, omdat hij zelf een paar koeien heeft.

Een goed mens, die boerin. Zij heeft *hart* voor een arbeider. Als hij háár eens vroeg? 't Is nog vroeg, misschien . . . Ze kan een geheim bewaren.

„Vrouw, ik wou u wel eens wat vragen!”

Verwonderd, nieuwsgierig ziet ze hem aan.

„Wat dan?”

„Ikke . . . wou graag een brief schrijven aan mijn vrouws zuster, ziet u. Die is nu vrij geworden. Die meneer is dood. En 't gaat niet meer bij ons, ik ben bang, dat 'k Aaf niet kan houden.”

„Ooh! Man, dat heb ik al zo vaak gezegd, die zuster van je vrouw was een aardig mensje en zo netjes, hè. Dán was je uit de nood . . . Aaf had je nooit moeten hebben, ze past hier niet . . . Maar, je kunt haar natuurlijk niet wegsturen?”

„O, dat gaat gemakkelijk. Ze is hier bij de week, ziet u. Laatst zei ze nog: „Als je een ander kunt krijgen, ga je gang maar, hoor! Ik smeer hem direct!”

„Zo . . . zei ze dat?”

„Ja, en nu wou 'k aan Riek schrijven. Maar *zij* moet het nog niet weten. Zou u even een stukje papier voor me hebben, ik wil het u wel betalen.”

De boerin plaatst zich bij het raam.

„Kom maar mee, papier bij de vleet, je kunt wel in de keuken zitten.”

Even later zit Wolma aan de tafel.

De boerin plaatst zich bij het raam, opdat niemand onverwacht binnen komt.

Wolma schrijft met kromme vingers.

En hij zweet er van.

„Waarde Schoonzuster!

Deze is dienende u te berichten alsdat wij allen ons nog in een redelijke welstand mogen verheugen en wij hopen van u hetzelfde. Ik werk tegenwoordig de meeste dagen nog bij de boer. Het loon is niet hoog, maar wij kunnen er goed van komen. En daar gaat het om. De turf heeft goed geld opgebracht, dat scheelt ook en onze eigen aardappels zijn best van deugd. Het sterfbericht van de oude heer hebben wij in gezondheid ontvangen. En wat gaat gij nu doen? Ik zou wel willen, dat ge hier waart. Wij kunnen met Aafje niet zo best opschieten.

Och, het is vreemd, niet waar en vreemd blijft vreemd. Het wordt nooit eigen. Wij missen moeder erg. Voor de kinderen is het 't ergste. Ze krijgen niet wat hun toekomst, moet je denken. Maar voor Aaf valt het ook niet mee. Ze is geen kinderen gewend vanzelfs. Er is veel moeite. Ik maak mij wel eens boos.

Maar wij moeten alles maar aan de Here overlaten. Zonder Zijn wil valt er geen musje ter aarde."

Wolma laat even de pen rusten. Brieven schrijven is zwaar werk. Zijn hand beeft zo. Kwam de boer er aan?

„Schrijf maar door, Wolma," stelt de vrouw gerust. „Ik zal wel eens zien, wie daar was."

Wolma zal zich nu haasten.

Er moet nog een goed slot komen:

„Nu Rika, ik moet eindigen. Gij moet maar eens zien. Denk er eens over na en schrijf mij een paar letteren terug. Dat zij deze regelen in gezondheid moogt ontvangen.

Hartelijk gegroet,

JAN WOLMA."

Heeft hij nu wel geschreven dat ze beste aardappelen hebben? Even kijken. O, ja, daar staat het: best van deugd. Dat is een heel voornaam ding, beste aardappels. Goed, dat hij er aan dacht. En voldaan over zijn werk, schuift Wolma de brief in het couvert.

Ate beleeft een paar moeilijke dagen, want tante Aaf is maar niet zó weer goed. Een jongen, die een groot mens uitscheldt, wegloopt van huis, het hele gezin in dodelijke onrust achterlaat en in opspraak brengt . . .

kun je toch maar niet direct vriendelijk behandelen!

Nee, Aaf heeft vooreerst geen woord voor hem.

Dat wordt erg moeilijk voor Ate. Hij heeft zich zó voorgenomen, niet weer toe te geven aan zijn drift, zijn boosheid en haat. Hij heeft het beloofd aan vader, meer dan eens. Hij heeft het beloofd aan moeder. Hij heeft het ook beloofd aan de Here. Nu moet hij volhouden, nu zál hij volhouden. Strijden zal hij, samen mét vader voor een goede verstandhouding, voor de vrede in huis en maar geduldig dragen en wachten, totdat het de Here behaagt verandering te geven. Wachten op Gods tijd. Hij zal het maken. In school hadden ze eens als schrijfvoorbeeld de woorden: *Zendt God u druk, treft u zijn roe, vraag niet waarom, maar vraag: waartoe?* Ate heeft over die woorden nagedacht, er met vader over gesproken . . .

Het was gistermorgen, toen ze samen in de stal waren. Vader zei: „Moeders sterven en al het verdriet dat er op gevolgd is, gaat niet om buiten Gods wil. Hij heeft met alles Zijn wijze bedoelingen. We begrijpen dat niet altijd, dat kunnen we ook niet verwachten. Hij doet alles voor ons bestwil, dát staat vast. En Hij wil, dat we geduldig zullen zijn.”

Toen heeft Ate alles moeten vertellen, van zijn gesprek met de professor. Vader was zo nieuwsgierig. Alles wou hij weten.

„Hij dacht, dat moeder verdriet van mij had . . . maar dat kan niet, hè, vader?”

„Nee . . . wat zei jij toen?”

„Nu, dat moeder geen verdriet kán hebben.”

„Goed zó.”

„Hij vroeg me, hoe ik dat wist. Ik zei: uit de Bijbel.”

„Je hebt hem goed van antwoord gediend, Ate!”

„'k Heb hem ook verteld, dat moeder een Borg had voor haar ziel. Toen zat hij erg te prakkezeren.”

„Ja jong, die man is een ongelovige. Heel geleerd, maar een ongelukkige stakker, die de weg des heils

niet kent of niet wil kennen. En het is best mogelijk, dat hij door jouw vrijmoedig getuigenis tot nadenken komt."

Dat zei vader. En Ate vindt het een verrassende gedachte. Stel eens, dat die professor werd bekeerd, wat zou dat fijn wezen . . .

Dit gesprek met vader is bemoedigend geweest en vaster dan ooit neemt Ate zich voor, de strijd vol te houden. Maar het is moeilijker dan ooit, want tante Aaf blijft boos. Nu zal het er op aan komen! Ate gevoelt het en vurig heeft hij gebeden: „Here, geef, dat ik goed kan zijn tegen tante Aaf!"

Deze Zaterdagmiddag is tante Aaf naar het dorp om enkele boodschappen te doen. Trijntje moet een oog houden op de twee kleinsten. Om de kou en de regen kunnen ze niet buiten spelen. Soms wil Janneman niet doen, wat Trijntje zegt. Dan komt Ate helpen. Tenslotte is hij toch de oudste. Ook Greetje is opstandig.

„Jullie moet doen, wat ik zeg," vermaant Trijntje.

„En ik doe het niet!" herhaalt Greetje. „Jij bent niet eens de oudste. Ate is de baas."

„Och meid, tante Aaf zei het zelf, wat denk je wel! Dan moest Ate maar niet zo brutaal geweest zijn!"

Ate hoort de kibbelarij en hij wordt boos.

't Bloed stroomt hem naar 't hoofd, hij zou die Trijn een klap willen geven, zo'n kat.

Maar hij doet het niet, hij beheerst zich. Ook dít moet hij dragen. Trijntje is zelf dikwijls brutaal tegen vader, maar bij tante Aaf staat ze in de gunst.

Als Ate door de keuken loopt, ziet hij een rijtje vuile schoenen staan. Nu hij niets meer te doen heeft, kan hij zich verdienstelijk maken door ze te poetsen. Voor moeder deed hij het dikwijls. Als tante Aaft huis komt moeten ze glimmend zijn. Hij zoekt het schoensmeerdoosje en de borstels en begint. Mooi werk, dat schoenenpoetsen. Zulke vuile moddertrappers om te toveren in glimmende Zondagse schoenen, dat is mooi! De

bruine van tante, die ze morgen zal aantrekken, moeten extra glimmen. De kinderen spelen en praten in de kamer. Ate poetst. Het werk vlot. Als ze klaar zijn, plaatst hij ze netjes op een rij, langs de wand, in volgorde van de grootte, vaders eerst, dan de bruine van tante Aaf, dan zijn eigen en zo verder. Dat is een prachtig stukje werk geweest. Tante Aaf moét wel tevreden zijn. Nu is ze zelf vrij.

Wat kan hij nu verder nog doen, iets nuttigs, iets dat tante Aaf ook prettig zal vinden? Aardappelen schillen? Nee, dat doen de meisjes.

Turf halen en hout en eierkolen!

Greetje vraagt: „Waarom doe je dat allemaal?”

„Zo maar . . .”

In de schemering komt tante Aaf thuis. Ze zucht van de lange wandeling.

„O, bah!” pruttelt ze. „Wat een sjouw! En wat een weg, je zou van je levensdagen niet weer naar dat dorp gaan. Je zit hier gewoonweg in de wildernis. Nova Zembla is er niks bij!”

Op de keukentafel zet ze de mand neer.

Ate leest in een boek; doordat de deur openstaat kan hij alles horen.

„Wie heeft die schoenen gepoetst?”

„Ate,” zeggen de meisjes. „Hij heeft ook de turf-bakken gevuld.”

„Zo, zo!” zegt ze. „Heeft Ate dat gedaan? Hier! Vier toffee's, elk een.”

Elk een.

Ate kijkt op. Elk een, hij ook?

O, nee, hij niet. Hoor maar.

„Deze neem ik zelf, voor de boodschap,” grapt tante.

Dan klapt hij zijn boek dicht en haast zich naar buiten, zien of vader haast komt.

De kinderen stoeien en joelen.

Ate staart in de mist.

Wat is het koud!

Hij zal zich niet wreken, o nee! Volhouden nu! Geen kwaad met kwaad vergelden. Hij heeft niet beter verdiend. Hij zegt het enige malen in zichzelf. Niet anders verdiend, jò! Hou je goed, niet huilen. De Here wil het zo. God wil het. Dat zeiden de Kruisvaarders ook.

Als vader eindelijk komt, verandert alles.

Vader is vriendelijk voor alle kinderen, ook voor tante. En tante Aaf verandert ook. Ze schijnt minder boos. Eenmaal noemt ze zelfs Ates naam.

En nog later, als de kleinen in de rust zijn en Ate zijn bed ook opzoekt, wordt het helemaal goed. Straks komt vader lekker naast hem liggen in het grote ledikant en dan praten ze nog een poosje. Al drie avonden is hij wakker gebleven totdat vader kwam. Dat mocht.

Als hij slaperig wordt, dan springt hij pardoes uit het warme bed en loopt met blote voeten over de koude zolder, óf je daar wakker van wordt! Of hij neemt de zaklantaarn en laat het lichtje springen langs de balken en schijnen in duistere hoekjes.

Vanavond komt de slaap niet vroeg, want er is een gedachte in hem opgekomen, die hem bezig houdt. Tante Aaf is natuurlijk nog zo erg boos, omdat hij haar zo lelijk heeft uitgescholden. Wrattekop! Hè, hoe kreeg hij het in zijn hoofd! Al had ze het ook honderdmaal verdiend, dan mocht hij het toch niet zeggen. En nu moest hij haar eigenlijk om vergeving vragen. Maar hij durft het niet goed. Ze zou hem kunnen utlachen. En nu heeft hij iets bedacht: hij zal het met een briefje doen! Als vader 't goed vindt en dat doet hij zeker. Of zal hij vader er buiten laten? Een velletje papier en een eindje potlood liggen reeds klaar op de stoel. Beneden praten ze nog, ze hebben het druk. Hoor maar, vaders bromstem . . . nu praten ze even tegelijk. Er is zeker iets bijzonders. Misschien gaat het wel over tante

Riek. Vader heeft een brief geschreven. Dat weet Ate en niemand anders.

Zou vader 't nu vertellen?

Bij het lichtje van de zaklantaarn krabbelt Ate op het witte vel:

Tante, het spijt me erg, dat ik u uitgescholden heb, wil u het mij vergeven?

Ate.

Vader komt pas laat boven, maar Ate is klaar wakker. Hij vertelt het plan.

„Waarom zég je het haar niet?”

„Dat durf ik niet, 't is zo gek . . .”

„Nu, doe het dan zo.”

Als alles doodstil is geworden sluipt Ate de trap af. Uit tantes bed komt zacht gesnork. Dat is een goed teken. Onhoorbaar loopt hij tot voor de bedstee en legt het briefje op tantes japon, die over de stoel-leuning hangt. Nu móét ze het vinden.

11

God zorgt

Decembermaand, met zijn korte, donkere dagen en lange, lange nachten, is begonnen.

Soms komt even het lage zonnetje doorbreken, maar de meeste dagen zijn grauw en triest.

In sombere nevels strekt het verlaten veenland zich uit.

Nóg eenzamer ligt het huisje daar, aan de dijk, nóg moeilijker wordt het pad langs 't kanaal.

Maar het is alles niet erg, want *in* dat huisje is het lichter geworden.

Tante Riek is gekomen!

Eindelijk dan toch.

Op een Vrijdagmiddag kwam ze, nog onverwacht. Helemaal alleen kwam ze de modderweg opsukkelen, klein gebogen mensje met een koffertje. De bus had haar gebracht.

Men verwachtte haar 's Zaterdags pas en nu was ze er ineens.

En wat het mooiste is? Ze lijkt sprekend op moeder. Het konden tweelingzusters zijn. Diezelfde ogen, datzelfde kleine gelaat, alleen iets ouder... Janneman zei: „Moeder is weer terug gekomen.” En dat vinden ze allen.

Ze heeft haar hoofdje geschud.

„Och Jan... is dit Cor haar nette huishoudentje? Zijn dat haar kinderen? Och, och, wat is het goed, dat ik gekomen ben!”

En vader zei: „We hebben zoveel beleefd, mens, 't is alsof ik nu pas gevoel wat ik aan Cornelia heb verloren.”

„En blijft tante Riek hier nu altijd?” vroeg Greet. Tante lachte.

„Tante moet altijd blijven,” zei Trijntje.

„Dan moeten jullie zorgen, dat het haar hier goed bevalt,” kwam vader.

Nu, dat zullen ze doen.

Ate gaat door de donkere avond naar huis.

Hij heeft boodschappen gehaald bij de kruidenier. Net als vroeger. De vrouw van de winkelier vroeg hem: „Hoe bevalt de nieuwe huishoudster?”

„Best,” zei Ate.

„Nu, die Aaf, dat leek ook niks!”

Ate gaf daar geen antwoord op.

„Je bent zeker blij, dat ze weg is?”

Hij aarzelde. Vader heeft streng verboden, kwaad van tante Aaf te zeggen.

„Och... jawel... maar... alle mensen hebben hun gebreken.”

„Nu, ze past beter in de stad dan in 't veen.”

„Dat geloof ik ook.”

Meer kon ze er niet uit krijgen. Wat meende ze wel? Niks dan nieuwsgierigheid.

En nu loopt Ate weer op 't oude paadje, langs het kanaal. Achter hem branden de lichten van het dorpje. Vóór hem pinkelt één geel lichtje: dat is het petroleum-lampje in de keuken. Een nietig lichtplekje in de grauwe eenzaamheid. Maar bij dat plekje is het zo goed nu. Daar zit vader in de hoek van de huiskamer en leest de krant. Achter hem staat moeders portret. En aan de overkant van de tafel, daar zit tante Riek. Ze is zo zacht en zo goed, net moeder.

Rechts van Ate liggen de veenlanden en plassen en daarachter ergens is Beukenoord.

Hij moet denken aan zijn vreselijke tocht en aan het gesprek met de professor.

En verder nog, veel verder, achter die bossen, is de stad. Daar woont tante Aaf.

Arme tante Aaf!

Ate denkt niet meer met boosheid en haat aan haar. Hij heeft eerder medelijden met d'r. Die arme Aaf! Toen ze wegging was ze zo geheel anders dan toen ze kwam. Veel plezier heeft ze in hun huisje niet gehad. En allen hebben schuld gehad, allen!

Toen ze Ate's briefje had gelezen, heeft ze hem opgezocht ergens in 't achterhuis, waar Ate wat werk had te doen.

„Ik ben niet boos meer, hoor!” zei ze. „We hebben allemaal onze gebreken.”

Kort daarop, een paar dagen voor de komst van tante Riek, is ze op haar mooie fiets vertrokken. Vader heeft haar gebracht tot aan het dorp. Bij 't afscheid gaf ze allen een hand. Tegen Ate zei ze: „'k Heb je alles vergeven, jong, maar ik vraag jullie ook allemaal om vergeving, ik had óók anders moeten zijn!”

Nu is Ate bij huis.

Even zet hij de mand neer op het straatje en ziet omhoog.

Er twinkelen enkele sterren.

Zou het gaan vriezen?

Daar zit de Grote Beer.

Daar de poolster.

Zou moeder daar ergens zijn, achter die sterren?

„Lieve moeder,” fluistert Ate.

